

BYGDEMAGASINET

NR 31

JUNI

1996

RÖYKEN
HISTORIELAG

Fra Bødalen. Röken.

Haraldsen

Bygdemagasinet

Organ for Røyken Historielag.

Redaksjonskomitè: Turid Sandvik, Jan Lien, Svein E. Hansen.

Bygdemagasinet's adresse: Brøholtlia 22, 3430 Spikkestad

Telefon 31 28 38 66

Lay-out/trykk: **alltrykk** - Røyken

Papir: Hanno Art 115g/170g

Opplag: 650 stk.

ISSN 0802-3824

Innhold

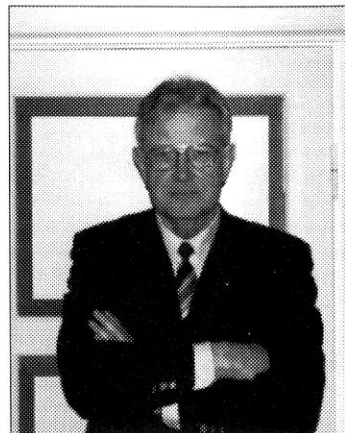
Formannen har ordet	3
Om dannelsen av Røyken Historielag O. Sandlund	4
Røyken Historielag O. Sandlund	6
Røyken Historilags styre 1966 - 1996	9
Årsberetning, Røyken Historielag	10
Regnskap	14
Budsjett	16
Minneoppgave fra Gustav Kirkerud	17
Registrering av kulturminner Harald Melvold	27
Svar på premiekonkurransen i nr. 30	28
Premiekonkurranse nr. 31	28
Heimkomst	29
Jaksland - Jakobsland Turid Sandvik / Bjørn Brønner	30
I manns minne	32
"Foreningen med det lange navnet" Odd H. Sandlund	36
Angående navnefeil	38

Bildet på omslaget:

Bødalen Landhandleri, Horgen ca. 1900

Bygd av Marie og Bernhard Svensen. Alma Morberg hadde butikken.

Fritjof Andersen (Eikeleina) Startet butikk i Bekkelaget, i huset bakenfor. Ca. 1910

Formannen har ordet

Vel møtt til en ny sesong. Årsmøtet er avholdt med godt fremmøte.

Interessen for å markere 30 års jubileet med en fest på Høyenhall samtidig med årsmøtet var ikke til stede.

53 medlemmer møtte imidlertid frem på Kornmagasinet 28. mars. Valgkomiteen kunne legge frem forslag til nye styremedlemmer og arbeidskomiteen. Det er hyggelig å konstantere at vi ikke har noen tillitsmanns krise. Interessen for laget er stor, noe 532 medlemmer beviser.

Vi har nå tatt initiativet overfor kommunen for å få etablert en stiftelse rundt Hernestangen. Forskjellige lag og foreninger blir innkallt til orienteringsmøte i nærmeste fremtid.

Vårt arbeide på Hernestangen går forøvrig sin gang nå i vår.

Kornmagasinet trenger et nytt strøk med maling. Her blir det anledning til å gjøre en dugnadsjobb.

Styret forbereder forøvrig vårens og sommerens aktiviteter. En orientering om dette blir sendt ut i nærmeste fremtid.

Slemmestad, 10.april 1996.

Cato L. Christoffersen

Cato L. Christoffersen,
(formann).

Om dannelsen av Røyken Historielag kan tilsettes:

På årsmøtet i Røyken Bondelag den 23. november 1965 ble det valgt en komite som fikk i oppdrag å forberede dannelsen av et historielag i Røyken.

Komiteen kom til å bestå av Per Ølstad, Einar Vinbak og Hans Graff, med den sistnevnte som formann.

Det første bidrag til historielagets virke ble gitt av "Røyken Husdyrforsikring" i det dette selskap var oppløst i 1965 og av lagets midler var kr. 3000,- gjennom Bondelaget stillet til disposisjon for utgivelse av en ny bygdebok.

Før nevnte komite gikk straks igang med sitt arbeide og den 20. januar 1966 ble det innkalt til konstituerende møte på Høyenhall. Møtet var bekjentgjort i dagsavisene "Buskerud Blad" og "Fremtiden". Sokneprest Gunvall Kvarstein hadde dessuten gitt omtale av det forestående møte i menighetsbladet for Røyken. I "Buskerud nytt" i kringkastingen den 17. januar 1966 var også møtet omtalt.

På stiftelsesmøtet den 20/1-1966 deltok:

Lensmann	O. H. Yli	Røyken.
Ordfører	Thorleif Nilsen	Røyken.
Baker	Siver Nilsen	Åros.
Lektor	Ralf Chr. Halling	Slemmestad.
Lektor	Unni Senstad	Båtsstø.
Lektor	Viken	Slemmestad ungdomsskole.
Gartner	John Lund	Åros.
Husmor	Anne Grethe Graff	Røyken.
Husmor	Solveig Bjørnstad	Røyken.
Husmor	Ingrid Vinbak	Jerdaltangen.
Husmor	Borghild Bølskog	Røyken.
Sokneprest	Gunvall Kvarstein	Røyken.
Ligningssekretær	Odd Sandlund	Jerdaltangen.
Sosialsekretær	Alf Heggum	Åros.
Pleiehjemsbestyrer	Harry Moen	Røyken.
Byggmester	Bjarne Dagsleth	Røyken.
Bygningsarbeider	Arthur Aaberg	Røyken.
Gårdbruker	Kristian Grette	Røyken.
Fhv. Sjømann	Johan Hagenlund	Hyggen.
Gårdbruker	Finn Foss	Røyken.
Gårdbruker	Erik Enger	Røyken.
Gårdbruker	Lars Moe	Røyken.
Gårdbruker	Einar Vinbak	Jerdaltangen.
Postpakkemester	Bernt B. Svendsen	Spikkestad.
Formannskapssekretær	Per Ølstad	Nærnes.

Fra Norsk Lokallhistorisk Institutt møtte desuten Cand. Phil. sin agronom Kåre Lunden.

Komiteens formann Hans Graff hadde sykdomsforfall. Som møteleder fungerte Einar Vinbak, og som sekretær Per Ølstad.

C.p.s.a. Kåre Lunden ga en omfangsrik orientering omkring et historielags formål og oppgaver.

I en samtale mellom Einar Vinbak som intervjuer og Johan Hagenlund som forteller ble livet i Røyken i "gamle dager" omtalt. (Samtalen ble tatt opp på lydbånd).

I en pause ble det servert kaffe og julekake.

Møtelederen konstaterte at det var stemning for å stifte et historielag for Røyken.

Det ble sterkt støttet bl.a. av sogneprest G. Kvarstein og ordfører Th. Nilsen.

Ordføreren antok også at kommunen ville være lydhør og se med velvilje på et sådant tiltak.

Møtet vedtok så å stifte historielag i Røyken, og som et foreløpig styre ble deretter valgt:

1. Hans Graff	Røyken.
2. Odd Sandlund	Jerdaltangen.
3. John Lund	Åros.

Det forutsettes at dette styre først og fremst utarbeider forslag til lover for historielaget.

Før møtet ble hevet, erklærte alle de fremmøtte at de ville melde seg som medlemmer av historielaget.

Det første årsmøtet, 15.06.1966.

År 1966 den 15 juni kl. 19.30 forsøkets årsmøtet avholdt i Røyken Historielag.

Møtet var tillyst i Kirkebygdens skoles gamle lokaler. Fremmøtet var dessverre så dårlig at årsmøte med valg ikke lot seg avholde.

I forbindelse med årsmøtet skulle fhv. sogneprest Gunvall Kvarstein holde et foredrag og gi en omvisning i Røyken kirke. Til foredraget var det møtt 12-13 personer (herav 6 fra Asker Historielag) og herr Kvarstein foredrag ble påhørt med interesse. Manuskriptet ble lovet forært til historielaget og inngår dermed som første skriftlige bidrag i historielagets samling.

O. Sandlund.

Røyken historielag 1966 - 1996

“Det var engang —”. Slik begynner alle eventyr, og det samme kan en vel si om historielagets spede begynnelse: Et gammelt husdyrforsikringsselskap i Røyken ble oppløst, og gjennom Bondelaget ble 3.000 kroner fra dette selskapet stillet til disposisjon for utgivelse av en ny bygdebok for Røyken.

I årsmøtet i Bondelaget den 23. november 1965 tok man opp tanken om å danne et historielag i Røyken, og en komite til å arbeide med saken ble valgt. Per Ølstad, Einar Vinbæk og Hans Graff fikk oppdraget, og allerede 20. januar 1966 innbød de til et møte på Høienhall, - var det interesse for et historielag?

25 personer møtte opp, og RØYKEN HISTORIELAG ble stiftet samme dag. Et interimstyre bestående av Hans Graff, John Lund og Odd Sandlund ble utpekt til å ta seg av det videre arbeide, - og alle de fremmøtte lovet medlemskap i laget. Interimstyret utarbeidet lover for historielaget og innkalte til årsmøte den 15. juni 1966.

Interessen for laget var ikke stor, bare et par personer møtte opp og årsmøte lot seg ikke avvikle. Vi ga likevel ikke opp, men holdt noen styremøter og diskuterte hva vi skulle finne på for å skape interesse for laget.

3. juni innbød vi til et møte på Huseby gård og en tur til bygdeborgen i Villingstadåsen. I alt 50 personer var med på dette meget vellykkede møtet.

26. mars 1969 tillyste vi igjen årsmøte, og protokollen viser at 25 deltok. Resultatet av valgene ble: Hans Graff, formann, Bernt B. Svendsen, viceformann, Astrid Kverum, kasserer, Odd Sandlund, sekretær, og Randi Jørå, styremedlem.

Høydepunktet dette året var “låveballet på Huseby” den 21. juni. Stor deltagelse, og 10-kroningen i inngangspenger gjaldt som medlemskontingent for året —, men som etter stiftelsesmøtet, ble frafalt stort.

Men styret ga ikke opp. Årsmøtet 2. april 1970 viste 33 deltagere, og som foredragsholder inviterte vi konservator Arne E. Christensen. Hans arbeidsplass er på Vikingskipshuset på Bygdøy, og han innbød laget til et besøk der.

I juni 1970 ga laget ut sin aller første årbok, et skrift på hele 45 sider. Og det ble sommertur til Lingsom gård, (mange deltagere), og historielagets første “redningsaksjon for en bevaringsverdig bygning” foretatt. Staten hadde bestemt at prestegårdens gamle stabbur skulle rives. Historielaget var av en annen mening, og med gaver og stor arbeidsinnsats ble bygningen reddet. Jo, nå var vi i siget —.

Våren 1971 var årbok nr. 2 klar for salg, en studiering kom i stand, og Røyken kommune bevilget 6.000 kroner til “forminneregistrering”, noe det var på høy tid å komme i gang med. Sommerturen gikk til Morberg gård, og laget fikk også i

stand en hyggelig lagskveld på Høyenhall. Ved utgangen av året var medlemstallet kommet opp i 100.

I 1973 hadde man årbok nr. 3 ferdig, og nå drøftet laget et tilbud fra bokbinder Gunnar Kristiansen om en faksimileutgave av Killingstads bygdebok. Tilbudet var på 1000 eksemplarer for 72.000 kroner, - laget våget ikke dette...

I 1974 forsøkte laget noe nytt for en sommertur, vi leide nemlig M/b Rødtangen for en tur fra Hyggen til Oscarsborg festning. Fullastet båt - 80 personer - og en særdeles vellykket tur. Samme opplegg også de to neste år, en til Mølen og videre til Horten og Marinemuseet, og en til Hovedøya og Sjøfartsmuseet i Oslo. Samme år forelå også stud.mag.art. Per Oscar Nybrugets rapport om forminneregistreringen i Røyken.

I 1974 skrev Bernt B. Svendsen jubileumsboken for Spikkestad Vel, året i forveien hadde han overtatt formannsjobben i historielaget. I 1976 kunne laget feire 10-årsjubileum, men dette ble forbigått i stillhet. Årbok nr. 4 derimot, den ble utgitt.

I 1977 deltok historielaget sammen med Foreningen Norden i Røyken i et nytt kulturarrangement i bygda, “kulturdagene”, som i ettertid har blitt til “kulturuke”. I hovedbiblioteket i rådhuset var det maleriutstilling, fotoutstilling, kåserier og filmfremvisning. Alt meget vellykket og med fin pressedekning.

De følgende år var historielaget opptatt med rydding på de gamle gravfeltene i bygda, og endelig - i 1981 - kunne en fest holdes: Laget feiret de 15 år med en hyggelig fest på Høyenhall.

I 1983 ble det tidligere emblemet for historielaget skiftet ut. Hittil var Bernt B. Svendsens tegning av bronsjealderspennen fra Morberg vært nyttet, nå valgte laget i stedet emblemet på bygdefanen fra 1658. (Ikke helt enig, spør du meg, kanskje fordi jeg selv i 1966 foreslo Morberg-spennen.)

I 1984 meldte laget sin interesse for Hernestangen og Kornmagasinet, og i 1985 overdro kommunen vederlagsfritt både tomt og “magasin” til historielaget. - Og nå fikk laget “noe å bryne seg på”, fysisk som økonomisk.

Allerede i april kom restaureringsarbeidet i gang, og ideene om finansieringen var mange, og gaver i form av materialer og kontanter likeså. All ære til de driftige karer som gikk løs på oppgaven å få huset i stand igjen etter mange års forsømt vedlikehold. Deres innsats er den aller største.

Den 14. juni 1987 sto “Kornmagasinet” klart for innvielsesfest, og nå hadde historielaget fått sitt eget hus til møter og sammenkomster, og 2.etg. skulle rumme lagets museum.

Formannskapsloven, eller populært sagt “150 år for kommunalt selvstyre”, kunne

også feires i 1987, og i den forbindelse sørget Røyken kommune for at en faksimileutgave av A. Killingstads bygdebok fra 1928 forelå i 1000 eksemplarer. Historielaget bisto med salget her.

I forbindelse med restaureringen av Kornmagasinet så et annet organ dagens lys, - bladet "Bygdemagasinet". I alt 30 eksemplarer av dette populære skriftet er til nå kommet ut.

Men også annen innsats gjøres, på Hernestangen er arbeidet i gang. Noen karer satte i gang et kurs i lafteteknikk, og nå står resultatet ferdig der, et lite torvtekt laftehus, tenkt som en del av et fremtidig bygdetun.

Kristoffer Gjellum og Peter Baarsrud har gitt historielaget sine gårders gamle drengestuer, gamle tømmerhus som skal utgjøre deler av bygdetunet. Gjellums drengestue er allerede gjenreist, Baarsruds ligger foreløbig lagret.

Hernestangen er et gammelt nedlagt småbruk på ca 28 mål grunn. Eiendommen ligger like ved den kommunale badeplassen, og er velegnet som stevneplass. Historielaget har restaurert "Salen" - en tidligere lagerbygning på eiendommen. Den gjør nå et utstillingslokale / møterom, og vil passe godt inn i et bygdetun.

Lar jeg tankene gå tilbake til januardagen i 1966 og minnes de vansker vi hadde med å "få liv" i historielaget, ja, da er gleden stor når en ser på de resultater som er nådd. Årbøkene er blitt "årlige", for fra 1992 har laget klart dette. Den trettende årboken er under arbeid og vil gå i trykken før ferien. I dag teller Røyken historielag 532 medlemmer, og interessen er økende.

Odd H. Sandlund

Historielagets første formann Hans Graff i samtale med nåværende formann

Røyken Historielags styre 1966 - 1996

År:	Formann:	Nestformann:	Kasserer:	Sekretær:	Styremedlem:
1966	Hans Graff		Odd H. Sandlund	Odd H. Sandlund	John Lund
1967					
1968					
1969		Bernt B. Svendsen	Astrid Kverum		Randi Jorå
1970					
1971					
1972					
1973	Bernt Bærum Svendsen	Ole Sørju	Asbjørn Westermann		
1974					Gudrun Løvås
1975					
1976		Hans Graff			
1977			Karl Woxmyhr	Froydis Karlsen	
1978		Gustav Kirkerud			
1979					
1980					
1981			Arne Johansen	Odd H. Sandlund	Olaf Skryseth
1982					
1983				Terje Martinsen	
1984					
1985					
1986	Terje Martinsen	Bernt B. Svendsen	Harald Melvold	Froydis Christoffersen	
1987					
1988	Harald Melvold		Per Olav Leren		
1989		Bjørn Brønner			
1990	Bjørn Brønner	Knut Skjeggstad	Cato L. Christoffersen	Bjørn Eric Hansen	
1991	Cato L. Christoffersen		Bjørn Fossnes		Bjørn Brønner
1992				Knut Clausen	
1993		Bjørn Brønner	Per Olav Leren		Dagfinn Ingebretsen
1994				Mette Ølstad	Knut Olav Skjeggstad
1995		Bjørn Fossnes			Knut Olav Skjeggstad
1996			Arne Trulsvik	Anne Berit Bauer	

Årsberetning, Røyken historielag 1995-1996

Medlemmer:

Laget teller i skrivende stund 529 medlemmer, mot 443 ved forige årsmøte.

Styremøter/medlemsmøter:

Det har vært avholdt 8 styremøter og 3 medlemsmøter.

Aktiviteter:

Medlemmene er holdt løpende orientert om lagets aktiviteter gjennom Bygdemagasinet og separate skriv. Bygdemagasinet har utkommet 2 ganger i 1995.

I stikkordsform gjengis:

-Trykking av ny informasjonsfolder til bruk ved bl.a. medlemsverving.

-Arbeid på Hernestangen er ført videre. Bryggerhus fra Gjellum er satt opp. Ferdigstilles i løpet av 1996.

-Tatt initiativ overfor kommunen ang. Opprettelse av stiftelse på Hernestangen.

-Det ble holdt en utstilling av Røyken folks premier, utmerkelser, osv. I kulturuka.

-I anledning frigjøringsjubileet ble det arrangert markvandring den 7. og 14. mai. Vandringene gikk til steder som hadde tilknytning til Hjemmefronten under krigen. Besøk på Oscarsborg den 10. juni ble overtegnet.

Årbok 1995, var i sin helhet tilegnet "Krigen i Røyken 1940-45". Denne ble etter økonomisk samarbeide med kommunen distribuert gratis til alle skolene i Røyken (ett klasesett til hver).

Det ble arrangert utstilling på Kornmagasinet i uka 5.-11. mai.

Veteraner fra Hjemmefronten var invitert til åpningsmøte 5. mai med deltagelse av ordfører m.fl.

Historielaget skaffet til veie og overrakte deltagermedalje og diplom til 13 personer (50 år etter).

-Tur langs Kyststien ble arrangert 10. juni.

-Oldtidsmarsjen ble arrangert for 8. gang med 82 deltagere.

-Vi deltok med egen stand på Røykenmessa i Slemmestadhallen i november. Vår stand ble godt besøkt av publikum.

-Stand på Rortunet med salg og utstilling av gjenstander to ganger.

-Gruppa for Slekt - og Gårdshistorie har avholdt møter hver 14. dag.

-Gulvet på kjøkkenet i Kornmagasinet har fått nytt beleg. Sponset av Kjekstad bruk og Ny Interiørstil. Ny kaffetrakter er anskaffet.

-Utleien av Kornmagasinet har økt. Utleieprisen har blitt hevet fra kr. 500,- til kr. 700,- pr. kveld. Enklere møter koster kr. 250,- pr. kveld.

-Laget har også i år avgitt uttalelser til Røyken kommune i forbindelse med reguleringsplaner og høringer.

-Fire av lagets medlemmer har i samarbeide med Kulturkontoret arbeidet med registrering av kulturminner i Slemmestad.

*Avtroppende styre (1995) med stiftelsesformann
Hans Graff (nederst til høyre)*

Representanter valgt på årsmøtet i Røyken Historielag , 28. Mars 1996

Styret:

Cato L. Christoffersen	-Formann	Gjenvalg	31282102
Bjørn Fossnes	-Nestformann	Ikke på valg	31285908
Arne Trulsvik	-Kasserer	Ny	31281184
Anne Berit Bauer	-Sekretær	Ny	31281062
Knut Skjeggstad	-Styremedlem	Ikke på valg	31285153
Dagfinn N. Ingebretsen	-Varamedlem	Gjenvalg	31282573
Svein E. Hansen	-Varamedlem	Gjenvalg	31281063
Odd Sandlund	-Varamedlem	Gjenvalg	31289773

Arrangementskomiteen:

Solveig Ingebretsen	-Leder	Gjenvalg	31282556
Gerd fossnes		Gjenvalg	31285908
Bjørn Fossnes		Gjenvalg	31285908
Bernt Bærem Svendsen		Gjenvalg	31283274
Ragnar Ølstad		Gjenvalg	31286281
Ragnhild von Krogh		Gjenvalg	31282573
Hanne Lingjærde		Ny	31287723
Jorun Hov		Ny	31282524

Museumskomiteen:

Dagfinn Ingebretsen	-Leder	Ny	31282573
Bjørn E. Hansen		Ny	31284951
Olaf Skryseth		Gjenvalg	31284295
Frøydis Christoffersen		Gjenvalg	31282102
Sverre Hella		Gjenvalg	66789511
Jørn Jensen		Gjenvalg	31284434
Hans Graff		Gjenvalg	31284038
Torleif Remme		Gjenvalg	31285731
Jan Ove Bjørk		Gjenvalg	31283779
Kjell Kjos		Gjenvalg	31284818
Asbjørn Westermann		Ny	31284609

Bygdemagasinet :

Turid Sandvik	-Redaktør	Gjenvalg	31283866
Svein E. Hansen		Gjenvalg	31281063
Jan Lien		Gjenvalg	31284858

Slekts-og gårdshistorie:

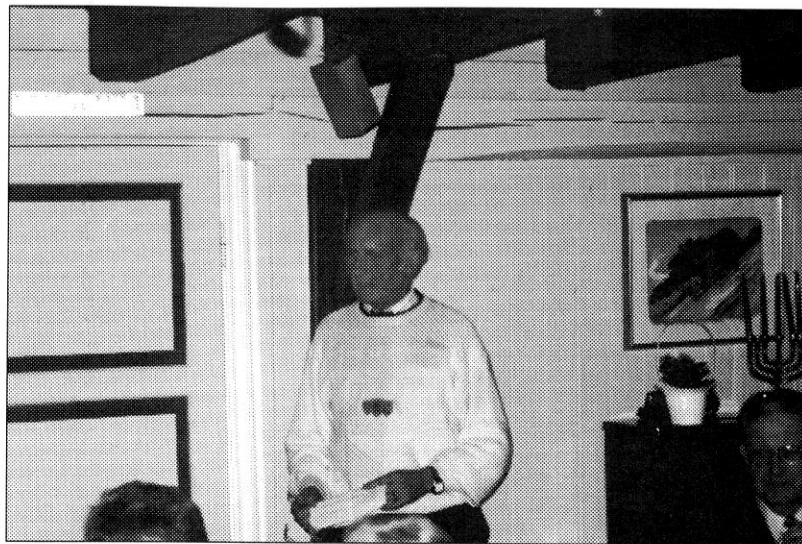
Asbjørn Westermann	-Leder	Gjenvalg	31284609
Gustav Kirkerud		Gjenvalg	31281543
Bernt Bærem Svendsen		Gjenvalg	31283274

Revisor:

Tom Sletner		Ikke på valg	31286185
Thor A. Johansen		Gjenvalg	31286106

Valgkomiteen:

Ole Sønju		Gjenvalg	31281254
Terje Martinsen		Gjenvalg	31286111
Harald Melvold		Gjenvalg	31281243

Nestformann Bjørn Fossnes har med utleie av Kornmagasinet å gjøre

Dagfinn N. Ingebretsen er leder i museumskomiteen

Regnskap for Røyken Historielag 1995			
Inntekter:	Regnskap 1995	Budsjett 1995	Regnskap 1994
Kontingenter 1995	16.350,00	10.000,00	43.550,00
Kontingenter 1996	41.100,00	30.000,00	32.000,00
Bidrag Røyken Kommune	15.000,00	15.000,00	12.348,00
Salg Røykenboka	0,00	0,00	4.200,00
Salg lurhåndbok + Marka og krigen	850,00	0,00	756,00
Salg årbøker	1.915,00	3.000,00	3.490,00
Salg prospektkort, kart, etc.	300,00	400,00	415,00
Overskudd Oldtidsmarsjen	1.370,00	2.000,00	2.078,00
Renteinntekter	2.719,77	3.000,00	2.735,75
Andre inntekter (95: Røyken Komm. bidrag til Hernefjæren)	30.000,00	10.000,00	6.196,50
Salg kalender	0,00	0,00	9.800,00
Husleie Rauvin Rotary	6.500,00	6.500,00	6.250,00
Husleie Røyken Knivklubb	2.000,00	2.000,00	1.000,00
Husleie Røyken Taxiforening	2.000,00	0,00	0,00
Husleie diverse utleie	20.450,00	10.000,00	8.000,00
Tilskudd Røyken Kommune, nytt gulv KM.	0,00	0,00	2.000,00
Sum inntekter	140.554,77	91.900,00	134.819,25
Utgifter:			
Møter og tilstelninger	4.762,00	1.000,00	777,00
Porto	8.262,50	7.000,00	7.447,99
Bygdemagasinet	13.598,00	6.000,00	11.823,00
Annonseutgifter	167,30	1.000,00	459,00
Bygdesamlingen	50,00	2.000,00	300,00
Diverse kontingenter	430,00	1.000,00	770,00
Diverse utgifter	16.482,85	10.000,00	14.690,92
Tap v/kalendersalg 94	125,00	0,00	0,00
Innramming av bilder	0,00	0,00	585,00
Årbok	875,40	0,00	15.696,50
Røykenmesse	1.598,40	0,00	0,00
KM Påkostninger	7.854,00	13.000,00	23.833,72
KM Utleierbeider inkl. brytning	2.214,00	3.000,00	1.830,00
KM Div. vedlikehold	1.115,80	2.000,00	0,00
KM Rekvista	6.612,20	500,00	566,00
KM Forsikring	4.855,00	5.000,00	4.667,00
KM Elektrisitet	13.563,00	13.000,00	12.471,50
KM Telefon	2.622,00	2.500,00	2.528,00
KM Kommunale utgifter	3.031,00	3.000,00	2.563,00
KM Renhold	6.814,00	7.000,00	7.407,00
KM Brannalarm - årsavgift	2.400,00	600,00	0,00
Hernefjæren, anlegg	60.636,93	20.000,00	34.326,85
Hernefjæren, drift	7.674,50		3.950,00
Sum utgifter	165.733,88	97.600,00	146.692,48
Underskudd	-25.179,11	-5.700,00	-11.873,23
Inngående egenkapital	80.778,81	80.778,81	92.652,04
Årets underskudd	-25.179,11	-5.700,00	-11.873,23
Disponibelt pr 31.12.1995 (94)	55.599,70	75.078,81	80.778,81
Per Olav Leren, kasserer	01-Mar-96		
Regnskapet revidert og funnet i orden:	Røyken den		
Thor A. Johansen, revisor	Tom Sletner, revisor		

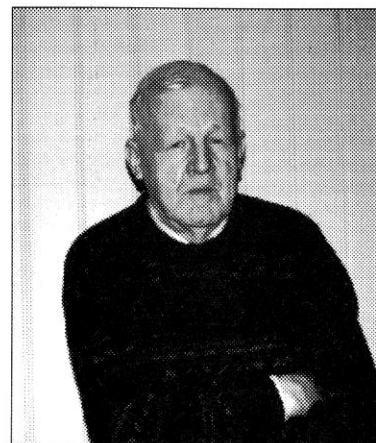
Regnskap for Røyken Historielag 1995		
Balanse:	1995	1994
Kasse	2 740,50	2 143,00
Bank	47 951,56	86 563,27
Postgiro	28 040,84	21 979,54
Røykenboka	6 400,00	0,00
Årbok 93	8 293,00	8 558,00
Oldtidsmerker	4 974,00	2 460,00
Utestående fordringer	0,00	1 875,00
Sum eiendeler	98 399,70	123 578,81
Egenkapital Historielaget	55 599,70	79 992,74
Egenkapital Kornmagasinet	0,00	786,07
Fondsavsetninger ny bygdebok	42 800,00	42 800,00
Sum egenkapital og gjeld	98 399,70	123 578,81
Røyken Historielag		
Per Olav Leren		
Kasserer		
Regnskapet revidert og funnet i orden	Røyken den	
Thor A. Johansen, revisor	Tom Sletner, revisor	

Medlemmene følger nøye med på presentasjonen av regnskapet for 1995 og budsjettet for 1996. De ble enstemmig godkjent.

Budsjet for Røyken Historielag 1996		
Inntekter:	Budsjett 1996	Regnskap 1995
Kontingenter 1995	15 000,00	16 350,00
Kontingenter 1996	35 000,00	41 100,00
Bidrag Røyken Kommune	20 000,00	15 000,00
Salg Røykenboka	3 000,00	0,00
Salg turhåndbok + Marka og krigen	350,00	850,00
Salg årbøker	1 000,00	1 915,00
Salg prospektkort, kart, etc.	300,00	300,00
Overskudd Oldtidsmarsjen	2 000,00	1 370,00
Renteinntekter	2 000,00	2 719,77
Kommunalt bidrag Herrestangen	30 000,00	30 000,00
Husleie Rauvin Rotary	8 000,00	6 500,00
Husleie Røyken Knivklubb	2 000,00	2 000,00
Husleie Røyken Taxiforening	2 000,00	2 000,00
Husleie Forening mot stoff	2 000,00	0,00
Husleie diverse utleie	25 000,00	20 450,00
Sum inntekter	147 650,00	140 554,77
Utgifter:		
Møter og tilstelninger	6 000,00	4 762,00
Porto	9 000,00	8 262,50
Bygdemagasinet	15 000,00	13 588,00
Annonseutgifter	1 000,00	167,30
Bygdesamlingen	3 000,00	50,00
Diverse kontingenter	750,00	430,00
Diverse utgifter	6 000,00	16 482,85
Tap v/kalendersalg 94	0,00	125,00
Årbok	10 000,00	875,40
Røykenmessa	0,00	1 598,40
KM Påkostninger	10 000,00	7 854,00
KM Utearbeider inkl. brøyting	5 000,00	2 214,00
KM Div. vedlikehold	10 000,00	1 115,80
KM Rekvista	3 000,00	6 612,20
KM Forsikring	5 000,00	4 855,00
KM Elektrisitet	14 000,00	13 563,00
KM Telefon	2 500,00	2622
KM Kommunale utgifter	3 000,00	3 031,00
KM Renhold	12 000,00	6 814,00
KM Brannalarm - årsavgift	2 400,00	2 400,00
Herrestangen, anlegg	23 000,00	60 636,93
Herrestangen, drift	7 000,00	7 674,50
Sum utgifter	147 650,00	165 733,88
Overskudd	0,00	-25 179,11
Inngående egenkapital	55 599,70	80 778,81
Årets overskudd	0,00	-25 179,11
Disponibelt pr 31.12.1996 (95)	55 599,70	55 599,70
01-Mar-96		

Minneoppgave fra Gustav Kirkerud.

Jeg ble født 1. november 1914, og vokste opp på småbruket Kirkerud som ligger litt sørøst for Slemmestad sentrum oppe på åsryggen mot Oslofjorden. Vi var fem søsken, to gutter og tre jenter. Jeg var eldst, og vi er alle fortsatt i live. Jeg tilhører fjerde generasjon i slekta som bor her. Det er bare omtrent ti mål innmark, men en god del mer skog, fjell og steinurer ned mot fjorden hvor vi har strandlinje.

Huset vårt (hvor min kone og jeg fortsatt bor som pensjonister) ble bygd i 1912 like før mor og far giftet seg. Det har en grunnflate på 65-70 m2 og med halvannen etasje. Kjøkkenet og dagligstuen, eller kammeret som det het

i min barndom er på ca. 15 m2 hver. Stuen er på 20 m2 (stuen og dagligstuen er nå slått sammen). Videre gang med trapp opp til annen etasje, som de første årene bare var et universet loft. Med to rom og kjøkken måtte stua også benyttes som soverom mens barna var små. Vår gamle bestefar som bodde sammen med oss hadde kammeret som sitt soverom til han døde i 1921. Selv om huset var et vanlig stort hus på den tida, bodde vi altså nokså trangt.

Til oppvarming om vinteren hadde vi vedovner (etasjeovner) i kammeret og i stua. I kammeret fikk vi en liten koksovn i 20 åra. Her måtte det fyres hardt om vinteren, for det var bare enkle vinduer. For å tjene litt ekstra forsøkte far seg med dyrking av bjørkelauv og linnalauv et par år i dette rommet. Det var særlig for påske at det var bruk for slike varer. I kjøkkenet hadde vi en vanlig vedkomfyr, men vi fikk elektrisk komfyr i slutten av 20 åra. Innlagt vann og vask på kjøkkenet ble det i begynnelsen av 30 åra.

Hvordan gikk vi kledt?

Spedbarna ble jo pakket inn i reiver den gang. Reivene var ca. 20 cm. brede tøyrenser som man surret rundt babyen fra brystet og ned. Ellers var det jo nokså stor forskjell på barnas klesdrakt, dending som nå. I 1920 åra hadde guttene korte knebukser så og si helt til de ble konfirmert, mens jentene gikk i kjoler og kåper utenpå om vinteren. Ende av guttene brukte forøvrig nikkere om vinteren, samt genser, pullover og/eller jakker av forskjellige slag. Tykke ullstrømper som rakk opp over knærne og som ble holdt oppe av rundstrikk eller strikk med knapphull i

var det vanligste. Ellers var det raggsokken og fettlærstøvler om vinteren. Støvlene hadde vanligvis pluggsåler, men det fineste var jo beksømsstøvler som var best når man skulle gå på ski. For å beskytte støvlesålen mot slitasje brukte man såkalte skospar av jern som man slo inn i sålene. "Knuppen" skospar som var små og runde var den mest brukte. Støvlene måtte smøres med fett eller olje med visse mellomrom for å holde seg noenlunde vanntette. I slapseføre om vinteren hendte det nok likevel at man ble våt på bena, og da måtte støvlene tørkes godt over ovnen o kvelden og smøres før de kunne brukes igjen.

I vårt hjem var det vanlig at barna fikk nye støvler annethvert år. Etter to vintres bruk var de både utslitt og for små, og far hadde nok måttet sette på ny halvsåle. Om sommeren var det mye enklere med beinkledningen. Før vi ble så store at vi skulle begynne på skolen, gikk vi for det meste barbeint om sommeren, og jeg husker det var stor stas når vi en varm junidag for første gang fikk ta av oss sko og strømper og gå barbeint på tunet. På skolen måtte vi imidlertid ha sko på bena, og da gjerne lette gummisko, altså sko med gummisåler og overdel av lerret eller seilduk, men de tok vi jo av oss så snart vi kom hjem. Det var ellers i 20-åra enda ikke blitt vanlig med gummistøvler, men jentene hadde noe de visstnok kalte "slippons". Om vinteren måtte vi jo ha noe på hodet. Topplue ble brukt og likeså alpelue, men på kalde vinterdager var det nok helst skinnluer med øreklaffer som kunne brettes ned som ble brukt.

Skoletida.

Jeg begynte på Slemmestad skole, den såkalte "gamleskolen" som ble bygget i 1899, i 1922. Slemmestad skole hadde to skolebygninger og var den største i bygda med to klasser på hvert årstrinn, altså 14 klasser. De tre første åra hadde vi lærerinne, som det het denging, og gikk i "småskolen", mens vi fra fjerde klasse ble flyttet opp i den nye skolebygningen, fikk mannlige lærere og altså gikk i "storskolen". Jeg hadde en meget dyktig lærerinne, nemlig Odny Engelbretsen som kom til Slemmestad skole i 1919 og var der i omkring 40 år. I fjerde klasse fikk vi etter en tid Anton Christensen som klasseforstander; også en dyktig lærer. Til å begynne med hadde vi imidlertid en annen lærer. Vi skulle bl.a. lære å skrive pent på skolen, og læreren delte ut en skrivebok med forskrifter som vi skulle følge. Deretter satte han seg i en krok og leste aviser. Jeg oppfattet det nærmest slik at det gjaldt å skrive ut denne boka raskest mulig, og siden min sidemann på pulten var kommet et stykke lenger enn meg så gjaldt det å henge i. Dermed ble det jo så som så med skjønnskriften. Slik gikk det ei lang tid, men så sluttet læreren og Christensen tiltrådte. Da han fikk se skrivebøkene våre, samlet han dem øyeblikkelig inn og låste dem inn i et skap. Så fikk vi utdelt nye blanke ark, for nå skulle vi lære å skrive skjønnskrift. Vi måtte skrive sirlige bokstaver og ord slik han skrev dem på tavla. Det var ikke særlig morsomt, men var nok nødvendig om vi skulle lære å skrive skikkelig. Ellers var norsk skriftlig en av de fagene jeg likte best, og særlig dette med å skrive

stil. Her følte jeg meg også oppmuntret av læreren, slik at skrivingen ble lystbetont. I gymnastikk hadde vi også en flink lærer. En vinter tok han ekstra timer i gymnastikk for guttene i klassen vår.

Jeg var ikke flink i gymnastikk, men den vinteren kom jeg meg betraktelig. Denne læreren kunne være litt bråint. Etter en time ba læreren en av de største guttene om å svabre gulvet i gymnastikksalen. Gutten nektet imidlertid. Han hadde ikke lyst sa han og gikk mot døra med et likeglad mine. Men det skulle han nok ikke ha gjort. Læreren tente på alle pluggene, grep tak i gutten og kastet ham innover gulvet så han akte på baken flere meter framover, sprang etter og ristet ham, mens vi andre skyndsomt forsvant ut døren. Utenfor ventet vi for å se hvordan dette ville gå. Og det var en temmelig molefonken gutt som en stund etter kom ut og mumlet noe om at dette skulle han fortelle faren når han kom hjem.

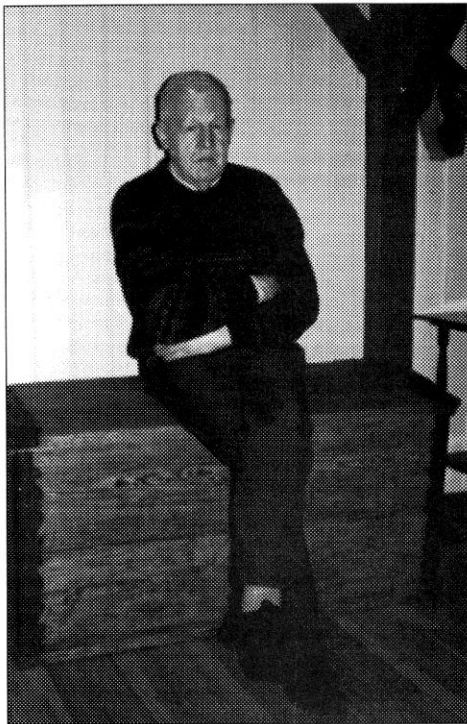
Hvorvidt episoden fikk noe etterspill vet jeg ikke. Senere hendte det meg noe som iallfall for en tid satte meg mye tilbake når det gjaldt gymnastikk. En kveld jeg var hjemme hos en kamerat, og vi var alene, fikk vi den forskrudde ide, at vi skulle prøve hvem av oss som greide å sitte lengst på den elektriske varmeovnen. Kameraten min greide å sitte i fem minutter. Jeg hadde fått nok etter to og et halvt minutt, men det var nok dessverre i lengste laget. Morgenen etter hadde jeg store blemmer under begge lårene. Det ble brannså, og det tok to måneder før de var helt grodd. Det var denging jeg lærte meg til å ake meg framover på stolen og sitte med krocket rygg når jeg skulle spise eller lese. Det hører med til historien at kameraten min lang tid etterpå tilsto at han hadde jukset litt ved at han fikk lagt et håndkle under seg uten at jeg så det, når han satt på ovnen. Han hadde nok hatt litt vondt av affæren han også.

I friminuttene på skolen hadde vi det ganske morsomt ute på skoleplassen med forskjellige slags leker. Om våren ble det jo til å kaste på stikka, hoppe paradis osv. Ellers ble det hoppet bukk, og særlig jentene hoppet tau. Yndlingsleken for jentene var nok "veggball". Dette var jo litt av en kunst som krevde trening, og det ble konkurranse om å være best. For oss guttene ble det nok også litt fotball i friminuttene, og "slå ball" var en morsom lek når det var nok deltagere.

Fritidsbeskjeftelse.

Lek og fritidsbeskjeftelse for barna er vel forøvrig et kapittel for seg selv. I vår teknologiske tidsalder får jo barna, og særlig småbarna, langt flere lekesaker av forskjellige slag en vi gjorde da vi var barn. Men jeg tror barna før i tida var vel så flinke til å finne på leker selv og kanskje mer glad for de leker de fikk enn barna er nå. Jeg husker enda hvor stor stas det var da jeg fikk en liten trehest som far hadde spikket i julegave. Likeså noen år senere, da jeg fikk skøyter som julepresang. Det var riktig nok ikke slike skøyter med støvler som man bruker nå. Disse måtte festes med remmer til vanlige støvler, krokskøyter altså. Disse skøytene var man ikke bare henvist til å gå på islagte dammer eller skøytebaner med. Veier og åpne plasser hadde jo på den tida fast snødekke om vinteren, og her kunne ungene gå på skøyter

så mye de ville. Det var jo liten biltrafikk den gang, men det gikk noen busser fra slutten av 20-åra, og det var en farlig og ulovlig sport når enkelte gutter hang seg bakpå bussene når de skulle opp bakkene fra Slemmestad sentrum til Morberg. Øgårdsdammen, som nå forlengst er fylt igjen, var mye brukt som skøytedam denging. Også fjordisen var så sterk enkelte vintre at man kunne gå på skøyter her. Her holdt det forøvrig på å gå galt for meg en gang. Jeg ville forsøke å komme over råken som rutebåten hadde laget inn til Nærnes. Isen på råken virket sterk, og jeg satte iveri, men plutselig skar skøyten hull på isen, og jeg stupte forover. Det var vel dette som reddet meg, for nå fikk jeg brukt armer og knær så raskt at jeg ikke falt helt igjennom, men fikk kravlet meg inn på sikker is. I slutten av 20-årene var det vanlig blant oss større gutta at vi laget oss en slags skøytekelje eller "skøytebil" som vi akte på i bakkene ned mot Slemmestad. Den enkleste form bestod av et "understell" i T-form laget av noen plankebiter. Under dette fastet man to skøyter bak og en eller to foran som var styrbare og oppå dette ei margarinkasse til å sitte i. Det gikk fort når veien var tilstrekkelig isete. Selv om snøen her på Slemmestad ofte var grå av sementstøv, så var det vanlig blant barn og ungdom å gå på ski om vinteren. Ikke minst hoppsporten var mye mer vanlig enn det den synes å være nå for tiden. Og man behøvde ikke reise langt sted for å være med på det. I Lilleliensbakken var det hopprenn for voksne rett som det var om vinteren, og ellers var det små og litt større skibakker her for unger i alle aldre. I tillegg til vanlige ski, var det endel gutter som lagde seg "ulker", et slags miniski som simpelheten var avkuttete tønnestaver som man hadde satt noen enkle bindinger på og pusset glatte under. De var jo litt krumme, og egnet seg bra til å hoppe med i småbakker, f.eks. en slik bakke som vi hadde her på Kirkerud.

Gustav er ivrig med i slekt- og gårdshistoriegruppa

Om sommeren kunne en også ha for seg mye lek og moro. Her var det god plass, og det kom ofte unger fra naboene for å leke her, særlig i fritiden. Man kunne leke gjemsel, slå ball, pinne, leke "indianer og hvit" i skogen osv. Som litt større barn fikk vi lov til å gå ned til Grundvik for å bade i sjøen om sommeren. Grundvikbukta og Hiken (mellom de to Grundvik-oddene) var jo badestedet for unger og voksne deromkring. Fint for dem som ville lære å svømme, og det ville vi jo.

I 1930 fikk jeg og min eldste søster være med mor og far på en ferietur til Hemsedal. Mor var født og oppvokst oppe i Hemsedal, men nå hadde hun ikke besøkt sine slektninger der på 11 år, og vi barna hadde ikke sett våre fettere og kusiner i denne fjellbygda før, bare ei tante som hadde besøkt oss noen år tidligere. Noen ferietur tidligere hadde det ikke vært mulig for mine foreldre å ta. Nå leide vi bil og sjåfør og kom oss avsted. Mens vi var borte skulle ei nabokone stelle i fjøset og ha tilsyn til de yngste barna. Det ble en uforglemmelig tur. De dype dalene og høye fjellene med snøflekker på toppen, og bekker som glinsende solvbånd nedover fjellsidene var jo noe helt nytt for oss. Vi besøkte slektninger på tre forskjellige stoler i Hemsedalsfjellene i løpet av ei uke, og det var selvsagt en stor opplevelse. Nå var det jo slett ikke slik at vi bare kunne leke og more oss i ferietiden, eller ligge på stranda hele dagen. Vi bodde på et småbruk, og her var det mye og gjøre også om sommeren, også barna måtte hjelpe til. Vi hadde noen husdyr, en eller to kuer og opptil 100 høner. Kuene gikk ute på beite i skogen om sommeren, men kom hjem hver kveld for melking og overnatting i fjøset. Vi hadde et enkelt lite fjøs av tømmer med to båser og en kalvebinge. Det var ikke innlagt vann, så det måtte bæres fra en brønn i nærheten. Det ble altfor lite høy på det vesle bruket til to kuer, så over jul måtte vi kjøpe høy. Vinterforet besto ellers av halmhakkels som ble blandet med litt kraftfor og vann til ei "sørpe". Kuene fikk også litt kålrot. Det var mor som hadde fjøsstellet, og hun bar vel det meste av drikkevannet til kuene også. Men halmhakkels og det andre foret var det vi andre som skaffet til veie, og hakkelsmaskinen på låven var ikke så lett å dra. Vi hadde ikke hest, så alt graset måtte slås med lja. Det ble tørket på rajehejer, og båret inn på ryggen når det var tørt. Naboene på berger hadde hest, og han hjalp til med litt ploying og harving i våronna. Et stykke ut i 30-åra fikk far kjøpt seg en brukt jordfreser, og ble dermed mer uavhengig av hjelp i våronna.

Vi solgte melk til noen av naboene, og konene kom hver sin kveld for å hente melka, og de ble da gjerne sittende og prate en stund. Melk til eget bruk ble satt bort i boller, og vi skummet gjerne fløten før vi brukte melka. Fløten ble nok av og til kjernet til smør, men oftest brukt istedenfor margarin på brødskivene. Med sukker eller syltetøy på, smakte det naturligvis godt, og som smågutt ble jeg nok endel bortskjemt med dette. Det var ikke bra for tennene, og jeg hadde i en periode mye tannverk og hadde ofte tannbyll.

Ellers hadde vi altså høner og leverte egg til kjøpmann Isaksen i Slemmestad. For eggepengene fikk vi matvarer som vi trengte. Vi hadde bl.a. noen store, gråspraglete Plymouth Roch-høner som var flinke til å ruge ut kyllinger. Det var artig når de små gule kyllingene ble klekket utpå vårparten. Den første maten de

skulle ha var hardkokte og småhakkede egg. Et år skulle min eldste søster Elise og jeg liksom ha hver vår hønekilling. Disse kyllingene fulgte vi opp også når de begynte å verpe, og høna mi ble ei riktig flink verpehøne husker jeg. Den ble hele fem år gammel, og da den døde begrov jeg den i hagen med et visst vemod. Far forsøkte seg også med gjess et par år. Det var midt i 20-åra dette, og det begynte å bli nokså trangt økonomisk. Andre året hadde vi 5-6 gjess som senhøstes ble behørig slaktet og ribbet, og far reiste til Oslo for å selge dem. Natta i forveien hadde mor en underlig drøm. Hun syntes at hun satte opp et regnestykke over hva de skulle bruke pengene som de fikk for gåseslaktet til, men så kom det plutselig fram en hånd som satte en strek over hele regnestykket. Hun våknet ille til mote og var svært spent på hvordan det ville gå med salget. Far kom da også hjem fra byen uten å ha fått solgt gåseskrotenne. I kjøttbutikkene sa man at giessene var for magre. De skulle visst helst svulme av fett den gangen. Det året ble det deilig gåsesteik til jul, men dårlig med julepresanger.

På Kirkeråd hadde man fra gammelt av drevet med fruktdyrking og hagebruk, og da særlig dyrkes plommer og epler. Dyrkingen ble utvidet med nyplanting i 20- og 30-åra. Når det gjaldt plommer var det stort sett de gamle rotekte plommesortene som rådet grunnen, tidligere, men etter første verdenskrig kom de nye foredledde plommesortene som Prolifac, Szar, Gul Reineclaude, Victoria osv. for fullt, og plomme-dyrkingen fikk et stort oppsving. Det ble etterhvert en god bi-inntekt for folk som hadde anledning til å plante endel fruktrær, og her på Kirkerud ble fruktdyrking det som skaffet de største inntektene etterhvert, særlig utover i 30-åra, når trærne vokste til og begynte å gi god avling. Noen år tidligere ble hele epleavlingen vår et år ødelagt av rognebærmøll, og far bestemte seg da for å begynne med sprøyting. Han skaffet seg først ei fruktsprøyte til å bære på ryggen. Senere ble det ei tønnesprøyte som tok 50-60 liter veske. Når det gjaldt epler var det fra gammelt av Gravenstein som var hovedsorten, men nå ble det også plantet en del nye sorter.

Fra gammelt av var det flettede kurver vi brukte når frukten skulle pakkes og selges. Vi hadde skjepp-kurver som tok ca. 20 liter, men også kurver som tok 25 og 30 liter. Frukten ble for det meste solgt på torget i Oslo, og disse kurvene med plommer eller epler måtte da bæres ned til båtbygga i Slemmestad hvor man tok rutebåten inn til byen. En fin sommermorgen i juli fikk jeg som liten gutt være med far inn til byen for første gang. Vi tok båten fra Slemmestad, og far hadde med en kurv med moreller som han skulle selge på torget. Det var litt av en opplevelse å stå ved rekka på gamle "Røken" som med god fart dampet utover den solblanke fjorden. Røyken fra sementfabrikken kom etterhvert i bakgrunnen, og vi nærmet oss Nesodden. Jeg fikk øye på et merkelig rødt fartøy som lå stille. Ildjærnsflu, altså et fyrskip, sa far. Da vi nærmet oss byen fikk sjøen en merkelig brungrå farve. Etterpå fikk jeg vite at det skyldtes all kloakken som denging gikk urensset i sjøen. Da båten la til ved bygga ble jeg svært forbauset over alle de høye husene, og den larmende trafikken fra alle bilene i gatene. Noe slikt hadde jeg aldri opplevd før. På bygga fikk far tak i en mann med hest og vogn som skulle kjøre oss opp til torget. Far var

nok kjent med noen av torgkonene fra før. Jaså er, n La,rs kommet nå da, var det ei tynn, gammel torgkone som sa, og det ble til at en av dem kjøpte morellene. Etterpå var vi innom en kafe for å spise. Far kjøpte noen skiver brød med stekt torskerogn til 30 øre stykket. Fryktelig dyrt, syntes jeg. Det var jo det samme som et helt brød kostet hjemme. Jeg fikk sitronbrus til maten, og det var jo også noe helt nytt. Etterpå ble det tid til en tur opp til Sankthanshaugen før vi tok båten hjem igjen. Så fine plener og blomsteranlegg som det var der oppe, hadde jeg jo heller ikke sett før. Å nære i storbyen for første gang var selvsagt denging en spesiell opplevelse for en gutt fra landet. Alt var jo helt nytt og uvant. Omkring 1930 fikk vi standaremballasje for frukt og bær. Det var kasser av tre, og plommekassene tok 10 kilo, mens eplekassene tok 17-18 kilo. Far hadde fått laget seg ei drakjerre som vi kunne frakte opp til 200 kilo på. Det var etterhvert blitt flere lastebileiere som hadde påtatt seg å kjøre frukt til torget om høsten fra Slemmestad-Nærnes-området, men vi måtte som regel selv frakte den ned til hovedveien eller til Slemmestad torg, og da var ei drakjerre god å ha. Det ble mor som sto for torgsalget, mens far høstet og pakket, og vi barna hjalp til når vi ble store nok til det. Lastebilene kjørte først til Grønland torg hvor det denging var engrossalg om morgenen, og siden til Youngstorget hvor det som var igjen ble solgt i smått direkte til forbrukerne (eventuelt til torgkoner).

Julestria.

Julestria på landet var jo før i tiden langt mer omfattende enn nå. Ikke minst alt slaktestellet som de hadde. Det var mange vanlige arbeidsfolk, iallfall her på Slemmestad som hadde gris som skulle slaktes til jul, så bygdeslakteren hadde en travel tid der han i tiden før jul dro fra hus til hus for å få slaktet alle grisene. Selve slaktingen var jo ikke akkurat noen hyggelig jobb. Det måtte være to mann om det, og før man begynte å bruke slaktemaske å skyte grisen ned, brukte man en skarp hul jerndor som man med et velrettet slag av en klubbe slo inn i skallen på grisen. Så måtte man skjære opp dyret i halsen, slik at man fikk tappet av blodet. Blodet måtte røres i ei bøtte så lenge det var varmt for at det ikke skulle levre seg. Nå gjensto det arbeidet som tok mest tid. Grisen skulle skolles med kokende vann for at grisebusta kunne løse såpass at den kunne skrapes av. Når grisen vel var slaktet, begynte alt arbeidet med å lage forskjellig mat av den, men først måtte den henge noen dager til möring.

Hos oss hadde vi ikke slaktegris hvert år, men vi kjøpte da gjerne en halv gris før jul. På spiskammeret hadde vi en stor saltunke med skinke og fleskestykker, men en god del av kjøttet og flesket ble malt med håndkværn til kjøttdeig som skulle lages kjøttkaker eller medisterkaker av. Disse ble hermetisert og oppbevart på såkalte løveglass eller norgesglass for bruk utover vinteren og våren. Noe av det som skulle brukes først hadde mor i krukker med fettlokk over. Det var god mat, men det var litt av en jobb å dra kjøttkverna. Grisehodet og labbene skulle det lages sylte av.

Blodet ble blandet med mel til en deig, tilsatt salt og krydder og laget klubb av.

Kokt, varm klubb var gjerne middag en av de første dagene etter slaktingen. Det som var igjen av klubben ble oppbevart kjølig og skåret i skiver og stekt når det skulle spises. Noe av innmaten som hjerte og lunger ble det laget lungemos av. Kanskje ikke den beste middagsmaten, men med krydder og eddik gikk det ned, og før jul skulle man jo være litt nøysom når det gjaldt maten.

Når slaktestellet var unnagjort, var det julerengjøringen og kakebaksten som sto for tur. Å være med på å bake småkaker var morsomt. På lille julaften når mor skulle bake hveteboller og den store julekaka, fikk vi som småbarn lov til å lage hver vår vesle "julegris" av noe av deigen. De ble stekt sammen med hvetekakene, og vi fikk spise dem på senga julaftens morgen.

Vask av vegger og tak med kost og grønnsåpe, ble vel foretatt med noe vekslende grundighet, alt etter som man hadde tid, men noe som iallfall måtte gjøres før jul var å få ut alt sengetøyet, for å banke og riste det. Det måtte jeg som var større være med på, og likeså skure et og annet gulv, hvis tiden ble for knapp for de voksne. Gulvene var denging ofte malingslitt og måtte skures med stiv børste og grønnsåpe. Skifte av høy eller halm i sengemadrassene måtte foretas, samt pussing av sølvtøy, messing og kobbersaker. Men når alt dette var gjort duftet det også av jul i stua. Og når kornbandet var kommet på plass på låvetaket og juletreet var kommet inn i stua på julaftens formiddag kunne den store høytiden begynne.

Matstell.

Om sommeren flyttet vi som regel ned i kjelleren med matstellet vårt, og siden forandring fryder, så var det litt stas med dette også. Grunnen var at gulvene, særlig i kjøkkenet, kammerset og entreen måtte males hver sommer, og kanskje var det også annet som trengte maling, og da var det praktisk å flytte ned i kjelleren hvor det var skorstein eller peis hvor maten kunne kokes. Ei hylle og et skap var det også der, og kjøkkenbordet og noen stoler kunne flyttes ned. Ellers ble kjelleren brukt til litt av hvert. Det var i den første tiden eplelager der om høsten, og om vinteren potet- og grønnsaklager. Klær ble vasket der om vinteren, (om sommeren vasket mor klærne ute). I forbindelse med pipa og skorsteinen var det også en bakerovn som mor brukte til brødbaking før vi fikk elektrisk komfyr på kjøkkenet i slutten av 20-åra. Mor bakte 12-14 brød av gangen i denne ovnen. Før hjul bakte hun også flatbrød og rømmebrodd i kjelleren. Det kunne hun jo fra sin oppvekst i Hemsedal. Hun stekte leivene på ei stor takke som ble plassert på et brannjern inne i skorsteinen.

Klesvasken foregikk jo den gang i baljer med såpevann. Tøyet ble gnidd på vaskebrett, og noe av det ble kokt i ei stor gryte eller bryggepanne. Dette var jo lenge før vaskemaskinens tid.

I kjelleren hadde vi også flasker med saft, glass og krukker med syltetøy og annen hermetikk. Mor var flink til å lage saft og syltetøy av frukt og bær om høsten. Syltetøy var jo daglig på bordet året rundt, så det skulle mye til av det. Når en tenker tilbake på kostholdet i mitt barndomshjem, så må en si at det var bra. Selv om de økonomiske forhold var trange med lite kontanter, så hadde vi fordel av å bo

på et småbruk som skaffet oss mye av den maten vi trengte, slikt som melk, egg, poteter, grønnsaker, frukt og bær samt det vesentligste av kjøttvarer. Vi måtte blant annet kjøpe matmel til brødbaking. Dette fikk vi kjøpt på Felleskjøpet i 100 kilos sekker. Vi hadde et slags spiskammer med melbøle hvor vi tømte disse sekkene. Til smørbrødpålegg utenom syltetøy ble det brukt en slags mysost som ble kalt taffelost, også nøkkelost ble mye brukt. Gauda, geitost og pølsepålegg var mer sjeldent. Tomat begynte en å spise litt av, men egg var jo vanlig. Kaker var det smått stell med unntatt til jul og tiden etterpå. Men når kua hadde kalvet bakte mor ei langpanne med råmelkskake. Melka de første dagene etter kalvingen var jo "rå" og egnet seg ikke til å drikke (unntatt til kalvedrikke). Mor kokte også en slags pudding av råmelka som populært ble kalt "kalvedans" og var ganske god når den ble spist med vanlig melk og sukker. Ellers hendte det at mor kom hjem fra torget med en pose med wienerbrød, værterkaker eller andre gode ting som hun hadde fått kjøpt billig på et konditori fordi det var daggamle varer.

Til middag ble det jo endel kokt eller stekt fisk som far hadde fisket selv, fiskeboller, spekesild, torskerogn osv. med mye poteter, men mindre med grønnsaker enn det som var vanlig. Det var alltid suppe til middagen. Svært ofte havregryn saftsuppe, men også annen saftsuppe med gryn, samt risengryns-villing eller fiskesuppe (som jeg ikke likte). Men vi hadde jo også stekt flesk med kålstuing, og som regel rester etter søndagens kjøttmiddag. For på søndag var det gjerne kokt kjøtt med grønnsaksuppe, eller kjøttkaker med saus til, og som dessert rødgrøt med melk eller semuliepudding med rød saus. Riktig festmat ble det jo når vi hadde kylling eller hønesteik, og det ble det jo endel av, for blant kyllingene som ble klekket ut om våren var det jo endel haner som havnet i gryta seinere på året. Far kanskje avslutte matpratet med at vi som regel fikk grøt til kvelds, ikke havregrøt, men vanlig grøt av siktemel eller sammalt hvete og vassblandet melk. Det var far som kokte denne grøten i ei gammel jerngryte. Han hadde en spesiell teknikk med dette i og med at han rørte i gryta med ei turu som han holdt i høyre hånd, samtidig som han i venstre hadde et "dørslag" (spesiell sikt med huller) med melet og en nøkkel oppi. For hver omrøring med turua fikk dørslaget et puff av mel i gryta. På denne måten ble grøten jevn og uten klumper. Vi hadde forøvrig også ofte pannekaker til middag, da gjerne med blåbærsyltetøy til. Det ble som regel tid til en bærtur i Aukeåsen for å plukke blåbær på ettersommeren, og var vi flere kunne vi ofte finne 10-12 liter.

Jeg var i min barndom og ungdom ivrig etter å lese omtrent alt det jeg kom over. Vi hadde noen bøker hjemme av religiøs art. Flere gamle bibler, salme- og sangbøker, en og annen postill, bl.a. av den kjente svenske presten fra forrige århundrer, Lars Linderot, og noen få fortellingsbøker av kristelig art. Jeg leste også en god del i Bibelen, særlig i det gamle Testamente. Oppe på loftet sto det et par gamle kister. På den største og eldste av disse kunne en gjennom den gamle gråbrune overmalingen skimte årstallet 1725 på forsiden. I denne kista fant jeg adskillige gamle ting av interesse. Bl.a. en tykk og meget slitt gammel bibel fra slutten av 1700 tallet, og en ditto salmebok, samt en litt nyere og mye tynnere salmebok med

bronsespenner og inngraverte initialer, nemlig Evangelisk-christelig salmebok fra 1834, og ikke minst Pilgims Vandring av John Bunyan. Videre flere gamle postiller og bøker, visstnok av Johan Arndt, bunker av gamle blad, bl.a. en årgang av For Fattig og Rik fra 1856. Mine foreldre og særlig min mor hadde tilknytning til Indremisjonen og holdt bladet For Fattig og Rik, men det var tydeligvis andre lenger tilbake i slekta som også hadde gjort det.

Den boka som jeg ble mest interessert i var nok pilgrimsvandringen. Det var ei stor og tykk bok med gotisk trykk som inneholdt en annen av Bynyans fortellinger, nemlig: Den hellige krig, samt en levnetsbeskrivelse og en av hans prekener. Såvidt jeg husker leste jeg hele boka, som virket ytterst velbrukt da jeg var ferdig med den. Mor og far gikk i kirken av og til. Ellers pleide far å lese en preken fra en postill på søndagskveldene, og mor spilte på gitar og sang noen sanger.

Siden jeg var så glad i å lese ble det abonnert på et barneblad for meg da jeg var i 9-årsalderen. Det var Norsk Barneblad som kom ut på landsmål (nynorsk) en gang i uka. Jeg lærte nokså fort å forstå dette språket. En av mine søsken fikk Barnebiblioteket, et barneblad som ble utgitt av Søndagsskoleforbundet. Barnebladet Magne hadde vi også i huset. Dessuten lånte vi Allers og Hjemmet av en nabo. Der sto det mye artig. Senere begynte jeg å låne bøker på biblioteket som holdt til på skolen. Der fikk jeg låne to bøker i uka, og jeg leste ofte ut den ene samme kvelden. Etter noen år begynte jeg på Buggs verdenshistorie, men der klarte jeg ikke å komme gjennom alle bindene. Den ble for drøy, og siden har det ikke blitt så mye lesing av bøker.

Konfirmasjonen.

Jeg ble konfirmert i Nærnes kapell i oktober 1929. Konfirmasjonen var den gang, tror jeg, i større grad en milepel i livet enn det er nå. Ikke akkurat når det gjaldt dette med kristendomsundervisningen, for det hadde vi hatt endel av på skolen, og lesetiden for presten med overhøring og konfirmasjon ble en avslutning på dette. Forandringen lå nok mer i dette at vi som hittil hadde vært barn, nå plutselig skulle være voksne. Ikke minst med dette at man heretter nå skulle gå med "voksne" klær. Det var jo særlig for guttene at det ble forandring her. Jeg var med mor til byen, og ble bokstavelig kledd opp fra topp til tå. Blådress, hvit skjorte med stiv snipp og ditto mansjetter og skjortebryst, gabardin høstkappe og grå hatt. Joda, litt stas med de nye klærne var det nok, men siden jeg på den tiden slett ikke var voksen, verken kroppslig eller mentalt, følte jeg meg ikke uten videre vel i denne habitten.

Blådress var dencing mer i bruk enn nå. Det var en vanlig søndagsdress for voksne menn, og en dress man hadde på når man skulle ut på et eller annet. Når det gjaldt presanger, så var nok klokka den som jeg satte mest pris på. Et solid Omega lommeur som jeg har enda og som jeg av og til bruker som reserveklokke, hvis armbandsuret svikter. Det var vanlig skikk og bruk dencing at konfirmantene fikk klokke. De hadde som regel ikke noe sånt på forhånd, og for guttenes del var det enda ikke blitt vanlig med armbandsur.

Selve konfirmasjonen stilte jo større krav til konfirmanten den gang enn nå. De ble stilt opp i to rekker i midtgangen i kirken, guttene til høyre og jentene til venstre, og ble eksaminert av presten, særlig i katekisme.

Dette var i store trekk en oversikt over mine barndomsminner. Jeg har nok glemt en del og kunne ha skrevet mer utfyllende om mange ting, men det får greie seg med dette.

1996, Gustav Kirkerud.

Registrering av kulturminner

En liten statusrapport

Registrering av kulturminner har hittil hovedsaklig omfattet bygninger. Dette er en standardisert registrering som inngår i det såkalte NOREK- (tidligere SEFRAK-) registeret. Registeret inneholder en systematisk oversikt over bygninger fra før århundreskiftet.

Den gamle portnerstua på Odden

Andre faste kulturminner har i liten grad vært gjenstand for registrering. De raske endringene i samfunnet og presset på vårt distrikt har aktualisert behovet for å få registrert også andre kulturminner,

og å få det inn i samme system som bygninger. Dette registeret, hvor man legger inn alle tilgjengelige opplysninger om kulturminner, samt fotos, og dessuten foretar kartfesting, vil i første rekke være til nytte når det kan oppstå konflikter mellom verne- og utbyggingsinteresser. Kommunen vil bruke registeret aktivt i sitt planarbeid og i reguleringssaker, og på denne måten kan det forhindres at verdifulle kulturminner går tapt.

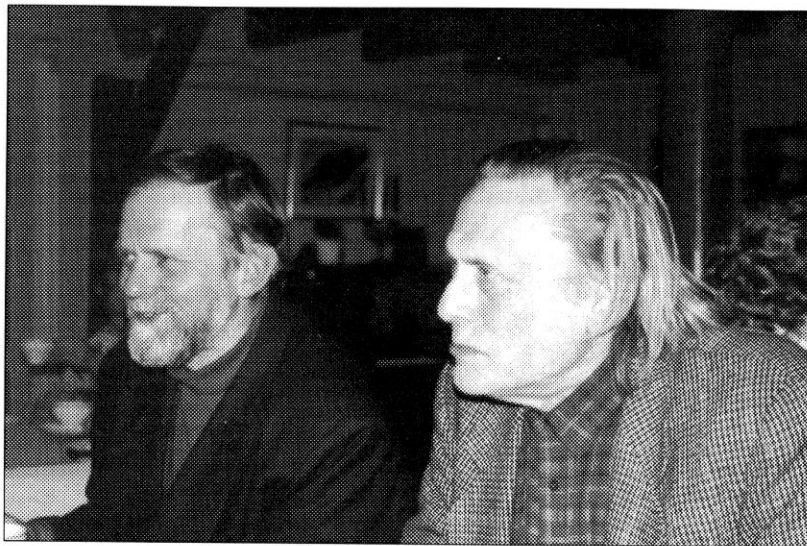
Røyken kommune og historielaget har sammen oppnevnt en arbeidsgruppe som har startet med registreringen innenfor området "Gamle Slemmestad med sitt særpreg". Det har vært naturlig å starte her, da Slemmestad er under et sterkt utbyggingspress. Gruppen består av Solveig Ingebretsen, Sverre Bauer, Harald Lillelien og Harald Melvold. Arbeidet består i å samle inn og systematisere flest mulig opplysninger om bl.a. byggematerialer, alder, vedlikeholdssituasjon, sikring, funksjon og miljø. Tilsammen er det ca. 40 spørsmål som skal besvares. Oppmåling, fotografering og plassering på kartet hører også med.

Kulturminner kan være alle typer spor etter menneskelig virksomhet, f.eks. veier og stier, kulturlandskap, steingjerder, isdammer m.v.

Hittil har vi funnet ca. 20 objekter som vi er i gang med å registrere. Det gamle fabrikkområdet har fremdeles en del minner som ennå står, f.eks. sementpipe (den andre er nylig revet), teglsteinspipe, vaktårn fra krigens dager, diverse skulpturer, m.v. På Toje har vi rester etter et gammelt fiskebruk. Videre rommer den gamle haven og parkanlegget på Odden mange minner fra fabrikkens storhetstid som nå ligger mer eller mindre gjengrodd og rasert, men som vi bør få fram i lyset igjen (stier, trapper, skulpturer, fontener o.l.).

Vi er på langt nær ferdige, og vi mottar gjerne tips. Selv om vi er lokalkjente, så er det nokså sannsynlig at vi har oversett noe.

Harald Melvold

Knut Skjeggstad og Rolf Foss, ivrige lyttere på årsmøtet

Svar på premiekonkurransen i nr. 30

Redaksjonen har kun mottatt ett svar, det er fra Odd H. Sandlund, som skriver følgende:

“Fangstredskapet det er spørsmål om denne gang mener jeg er en revesaks, og kroken i enden av kjettingen kalles anker. Den tjener til å fastgjøre saksen slik at reven ikke kan trekke den med seg etter at den “er gått i saksen”. Fangst med saks er forlenget forbudt ved lov.”

Svaret er korrekt, og Sandlund får en bokpremie.

Premiekonkurranse nr. 31

Redaksjonen ønsker denne gang navnet på dikteren som har skapt diktet “Heimkomst”, og ifra hvilket av hans utgivelser det stammer ifra.

Løsningen sendes til redaksjonen av Bygdemagasinet innen 1. september. Vinneren får en bokpremie i posten.

Heimkomst.

Det står en mann i kveldsolskjæret
ved den gamle morkne grind,
men fremmed kan han ikke være-
tårer glitrer på hans kinn.

Han står med hatten sin i neven,
suger inn alt kjent og kjær,
mens trost og skjære holder leven,
og bekken suser lunt og nært.

Men herregud! Hans øyne finner ikke
hva helst av alt de ville se,
for stua som han lukket inn i avskjedsblikket,
er revet no for lenge sia ned.
No blomstrer bare kvite prestekrager
rundt omkring ei ranet, ødslig tuft,
hvor tusen tapte barndomsdager
ligger gjemt i kveldsval duft.

Og se! I stien ned til brønnen
vogger øg det ville flor,
som kviskrer stille imot sønnen:
Her gikk di gamle, slitne mor.-
Ho rusler her med sølvglans i håret.
Ho ventet alltid på et brev
og sovnet stille inn her ene året
med en bønn for ham som aldri skrev.

Et kratt av viju kranser åkerflekken
som faren grov i ærlig strev,
men på ei steinrøys nedved kvennhusbekken
ligger att et rustent grev.
Og heggen står i samme brurekransen
som snødde stilt om ham og vesle Gerd,
da de tok avskjed etter siste lørdagsdansen
før han dro ut på livets vide ferd

No står han atter på de gamle tufter
mens kvelden dirrer ømt av fuglelåt.
Og ville, stride prestekragedufter
gjør hjertet sårt og trongt av gråt,-
A-som han lengter frå en præriesommer
til disse skogblå kvelders kvil,
men se-det er jo bare blommer
som hilser ham med velkomstsmil.

Jaksland - Jakobsland

I Røyken har vi en gård som heter Jaksland. Et tilbakeblikk på pilgrimsferdene kan kaste lys over navnet. Førsteleddet i navnet, "Jaksland" eller "Jakobsland", kommer fra apostelen Jakob. Denne hellige mannens skrin befinner seg i nordvest-Spania (Galicja), i katedralen Santiago De Compostela. Dette ble det mest kjente valfartsmålet i middelalderens Europa ved siden av Roma og Jerusalem.

Kan det tenkes at en Røyken-bonde har vært på pilgrimsferd til Santiago, og så valgt å kalle gården sin "Jaksland" etter at han kom tilbake? Ulike kilder forteller oss at i de århundrene Jakobsdyrkelsen var på det sterkeste, har det vært interesse for ham også her til lands. Således har en annen bonde, fra Andebu, kalt gården sin Galizia (i dag Gallis) etter å ha vært på pilgrimsreise.

Hvem var pilgrimene?

Ordet kommer fra det latinske "peregrinus", som betyr fremmed. I middelalderen fikk det betydningen "person som dro til et hellig (grav)sted". Ved å være nær et helgenskrin eller en relikvie, helgenens jordiske rester eller gjenstander knyttet til helgenen, kunne pilgrimene søke tilgivelse for sine synder, eller helbredelse for sine sykdommer. Noen dro også for å takke for at de var blitt bønnhørt, andre kom for almissenes skyld. Og sikkert var det også noen som dro av ren reiselyst... Stormennenes utenlandsferder var sjelden rene pilgrimsferder, de ble gjerne koblet sammen med handel, diplomatiske oppdrag og korstog.

Sigurd Jorsalfar

Den første kjente nordmannen som kom til Santiago, var Sigurd Jorsalfar i 1109. Han overvintret her på sin korstogsferd mot det hellige land. Han deltok i stridigheter med maurerne, og det er vel sannsynlig at han også besøkte apostelgraven. I århundrene som følger vitner enkelte spredte kilder om pilgrimsreiser utgått til Santiago fra Norge og øyene i vest. Reisene for de velstående foregikk sjøveien, mens allminnelige og ubemidlede mennesker var henvist til vandrestaven.

Middelalderens "pins"?

Arkeologiske funn vitner også om Jakobsdyrkelse. Til hver helgen ble det laget et særskilt merke som pilgrimene gjerne sydde på drakten eller hatten. Det merket som var knyttet til apostelen Jakob, besto av et kamskjell med hull i. I følge legenden kom nemlig St. Jakobs legeme drivende i sjøen utenfor Galicja, og ble kastet opp på stranden. Fiskerne i Galicja kunne så gjøre penger på å samle opp kamskjell og selge dem som pilgrimsmerker, en slags forløper til våre OL-pins.... Senere ble merkene erstattet av skjell i støpt metall. Både i Trondheim, Hamar og

Tønsberg er det gjort arkeologiske funn av kamskjell med hull i. Forøvrig er det vandrestaven og vannflasken som er knyttet til apostelen Jakob.

Skoger kirke

I Skoger kirke ved Drammen finner vi et 1600-tallsmotiv av St. Jakob iført pilegrimsstav og kamskjell sydd fast til den karakteristiske hatten. Fra den nedrevne Hovland kirke i Eggedal er det bevart en fin 1200-talls statue av apostelen. På hodet har han pilgrimshatten med skjellet, i den fremstrakte armen vandrestaven. Fra en rekke alterskap kjennes Jakobfremstillinger, bl.a. fra Mariakirken i Bergen og Berg kirke på Senja. Over vestportalen i Nidarosdomen finner vi en fullvoksen statue av St. Jakob. De fleste Jakobskirkene lå antakelig i Hordaland.

Personnavn og folkevise

På 1300-tallet begynte Jakob å bli allminnelig som personnavn i Norge. Og fra Telemark er det bevart ei folkevise som henspiller på apostelen. Her sier Jesus til Jakob at han skal begi seg til "hedenland", det må forstås slik at han skal kristne folket der. Han samtaler med en "hedenkongje" og forklarer ham at i himmelriket, der er det bare glede og ro, mens i helvetet er det stor elendighet.

Kampen mot hedningene, maurerne

Kampen mot det mauriske herredømmet preget Spania i hele middelalderen, krigen ble kalt "reconquistan", dvs. gjenerobringen. Ved Clavijo på 800-tallet havnet den kristne hæren i en kritisk situasjon. I et syn om natten fikk hærføreren se St. Jakob som en ridder til hest. Det var tegnet de hardt pressede kristne trengte for å vinne over muslimene som dagen etter ble knust i et veldig slag.

Pilgrimsvandringene - en renessanse

Igen kommer det mennesker fra store deler av Europa til Santiago, helt eller delvis til fots. I 1987 erklærte Europarådet pilgrimsveien til Santiago som Europas første kulturvei. Hver gang Jakobsdagen (25. juli) faller på en søndag, arrangeres det Jubelår, og millioner av mennesker søker til katedralen. Da klokkene ringte inn det nye året i 1993, ble stengslet foran den hellige dør i katedralen revet ned, for at den berømte inngangen skulle stå åpen hele året. Over døra vokter apostelen Jakob, kledd som pilgrim. For St. Jakob er ikke bare Spanias nasjonalhelgen, han er også pilgrimenes egen skytshelgen.

Kilde: Eivind Luthen (Kysten 3/93)

Turid Sandvik / Bjørn Brønner

I manns minne:

Fra Hyggen på 1920- 30-tallet

79-årige Gunnar Hagenlund har skrevet en del barndomserindringer fra Hyggen. Han er født og oppvokst i Hagenlund i Hyggen. Omkring 1965 utvandret han til Canada, og er nå bosatt i Powell River på Canadas sør-vestkyst. I nr. 28/94 brakte vi en fyldig presentasjon av Hagenlund, og i nr. 29/95 kom første del av hans erindringer i en serie vi har kalt "I manns minne". Vi har bare foretatt en forsiktig redigering av stoffet.

I butikken for å handle

Først vil jeg gjengi noen uttalelser som jeg hørte fra gamle folk i Hyggen i 1920-åra. Som barn var jeg ofte med mor i butikken for å handle. Jeg var stor for min alder, så jeg hjalp til med å bære varene hjem. Butikken var delt av med en disk. I frontrummet utenfor ventet kundene på tur, mens betjenten innenfor disken målte opp og veide varene i poser, flasker og spann. Ingen selvbetjening den gang. Vi brakte med en stor solid litersflaske som ble fylt med parafin til fjøslykta. Denne lykta ble også brukt når vi gikk på besøk i mørke høstkvelder. Flasken måtte holdes adskilt fra de andre varene. En solid hyssing var festet i halsen på flasken slik at vi kunne bære den på lillefingeren.

Frontrummet i butikken var gjerne fylt med folk som røkte og pratet. Jeg husker spesielt gamle Johan Åsbryn, han hadde langt hvitt skjegg helt ned på brystet. Dette var i slutten av jobbetiden etter første verdenskrig. Johan Åsbryn, 74 år, sa: "Hvis vi hadde jømt de penga under måsan som vi hadde for noen år siden, så hadde vi vært bedre stilt i dag." Ingen sa i mot han. Det var ingen pengeinnveksling eller nedskrivning av krona den gangen.

Gamle Knudsen var gjerne der. Han brukte mange selvlagde uttrykk, og ett av hans uttrykk var "KALLABAGEN". Jeg fikk aldri rede på hva det skulle bety. En gang var kona til en mann ved navn Hansen plutselig avgått ved døden. Bestyreren på teglverket kom over til Hansen for å vise sin sympati. Han rakte ut handa og sa til Hansen: kondulerer med kona. Knudsen sto jo også der og hørte dette, og utbrøt sitt sikkert feilplasserte: Kallabagen. Folk så på hverandre, ingen lo, det var jo pinlig.

Et uhell som somme tider hendte, særlig om vinteren, gjaldt sirupstapping. Sirup hadde man i ei stor tønne med spins i bunnen. Betjenten satte to- eller trelitersspannet under spunset og åpnet det. Men sirupen rant sakte, det var kaldt, og betjenten måtte utnytte ventetiden til andre gjøremål. Om litt kunne vi høre det sa klask, klask fra betjentens sko. Sirupen hadde rent utover gulvet og det var et forferdelig søl.

Når vi trengte sirup for bruk på bordet, kjøpte vi gjerne en kilos blikkbeholder pakket i England. Navnet var "Tate and Lyles Golden Sirup". Men den kostet mer enn sirup fra tønna. Tønnesirupen brukte gjerne mor for baking. Hun bakte sirupsake, vørterkake og hvetekake. I disse bakverkene ble sirup brukt istedet for sukker.

Vi hadde 30 høner i Hagenlund, og vi kunne jo ikke bruke alle eggene de la, særlig om sommeren. Vi hadde en stor eggkurv, eggene pakket vi inn ett og ett i et stykke avisepapir og brakte eggkurven til butikken. Handelsmannen talte opp egg, og vi fikk godtgjort prisen for egg i regninga vår.

Til skomakeren på Spikkestad

Om høsten ble vi sendt til Spikkestad med vinterstøvlene. Skomakeren måtte reparere beintøyet før høststormene begynte. Vi gikk over Muserudbråtan forbi Åsaker. Det var en lang tur for 10-12 års guttonger.

"Hagapipen" var en snill mann

Nabostedet vårt hette Hagan. Kårmannen der, bestefar Hagan, var nær 90 år gammel. Han var en snill gammel mann, men han hadde så tynn stemme. Derfor ble han kalt "Hagapipen". Hver dag, når han visste vi ongene var hjemme - for han likte onger - satte han seg på en stein med et kremmerhus med kamferdrops. Og vi forsynte oss med drops inntil det var tomt. Da reiste han seg, lente seg på stokken, lo en godlynt latter, og begynte langsomt på veien tilbake til huset. Han døde 93 år gammel. Han lå på likstrå, som det ble kalt, i storstua på Hagan. Vi ble kalt inn for å se han, han var så pen med hendene foldet over bibelen på brystet. Det var det første døde mennesket jeg så.

Laksefiske omkring år 1930

Jeg var ca. 15 år gammel da jeg fisket laks sammen med Karl Jensen Bakken som var 73 år. "Båtgutt" ble jeg kalt, og var en slags hjelper. Forøvrig var jeg stor og sterk for alderen, og jeg var flink til å ro - og det var litt av en kunst. Sesongen for oss som fisket stadig hele sommeren begynte i midten av april, og varte kanskje til september. Småbrukerne som hadde litt jord måtte forberede for avlingen først, så de begynte litt senere, i slutten av mai eller så..

En dag da Karl Jensen og jeg sto der og "trekke opp", dvs gjorde garnsettet ferdig til nattens fiske, kom de første småbrukerne gående på vei til garnplassen for å forberede garn og båt for sitt nattfiske. Gamle Karl hadde stor humoristisk sans, han ropte: "Nei, se her, her kommer sommersfaulane også!" Det ble stor latter blant folk som sto der. Karl Jensen var en likefrem real kar, han var godt likt av alle som kjente ham.

Når vi hadde fått fangst, reiste Karl til Drammen og solgte fisken. En kveld etter at garna var satt i vannet, ba Karl meg se ned i "plitten", et lite rum bak i båten. Der fant jeg to hele flasker Bokøl, et veldig sterkt øl. Jeg fikk den ene flasken, Karl den andre. Det smakte godt, og jeg var glad jeg satt i båten. Og i min alder - jeg hadde aldri smakt alkohol. Bokøl inneholdt kanskje 12 - 14 % alkohol!

Men tilbake til fisket. Min bestefar Martin Johansen Bakken fisket også med drivgarn. Han kunne spøke og le en hjertelig latter, men han var også litt av en "jammerdal". Bestefar Bakken tok ned de tørre garna utpå dagen, han jamra og bar seg og ville at folk skulle komme over og se. "Se her", sa han, "se åssen fisken har rivi meg sund inatt". Garna var kanskje gamle, tålte ikke stort, og revna ved bruken.

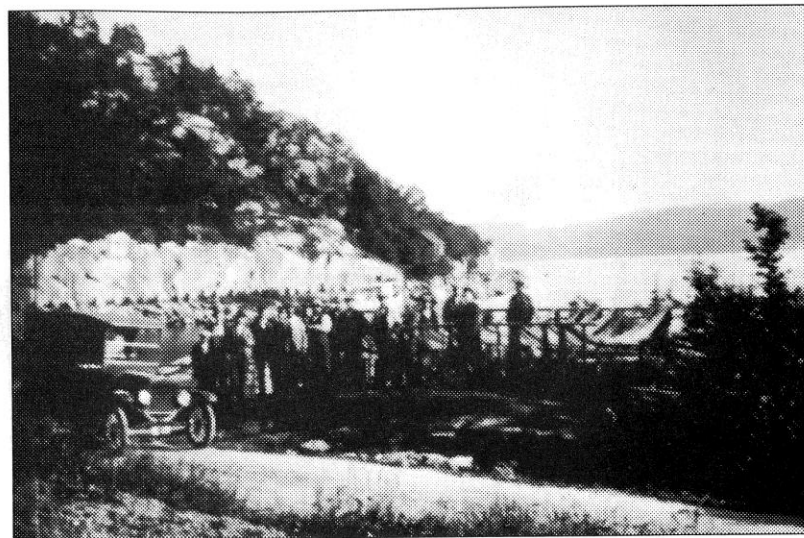
Mesteparten av fiskerne "bandt" ett eller to garn hver vinter for å holde garnsettet ved like. Martin Bakken tok en gang med seg en slektning, gårdbruker Ragnvald Hyggen, på fjorden. En laks satte seg fast i garnet. Bestefar tok det opp og dro det inn til båtsiden for å få tak i fisken. De brukte noe de kalte kjeks for å huke fisken inn i båten. Det var overskyet, kanskje mørkt, og bestefar var nervøs. Han syn var heller ikke det beste. Han slo til fisken med kjeksen i stedet for å huke den. Dermed gjorde fisken noen svære sprell, ble løs fra garnet og stakk av. "Men du skremte jo fisken, du Martin", sa Ragnvald Hyggen, "du slo til'n med kjeksen". Martin Bakken rista oppgitt på hodet, for det var en riktig fin laks som stakk av. Den største laks som jeg så komme inn til Bakkelandet var på 30,5 kilo. Den ble tatt av Kristian og Trygve Karlsen. Jeg tror det var i 1932.

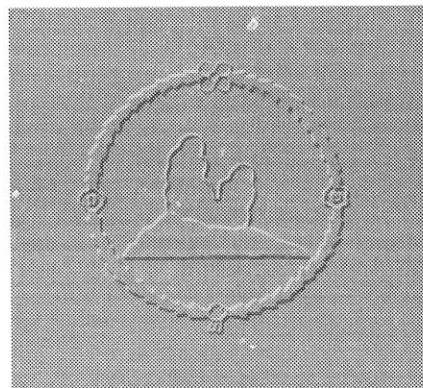
Kjeks, også kalt klepp, ble brukt til å huke tak i stor fisk for å trekke den ombord i båten, eller opp på land.

Hvis det ble tatt mye fisk om natta, ringte noen til Røyken, til slakter Bernt C. Høvik. Han kom med bil og kjøpte og hentet fisken. Fra Røyken ble den sendt videre med toget til Oslo.

En underlig ting som jeg husker, skjedde når det var stille vær og jeg sovnet bak i båten. Jeg våknet ved totiden eller så om natta, og det begynte å lysne. Da var det et underlig blålys over fjellene rundt fjorden, jeg blunket med øya, kjente meg ikke igjen. Det var en rar følelse som jeg husker klart den dag i dag —.

Drivgarnene er hengt til tork på hjellene i Hyggen. Bilen kjører nattens fangst til Røyken jernbanestasjon for videresending med toget til hovedstaden. (Foto fra 1920-tallet.)

“Foreningen med det lange navnet”

Foreningen til Norske fortidsminnesmerkers bevaring

Omtrent like lenge som jeg har vært medlem i Røyken historielag har jeg også stått tilsluttet Buskerud-avdelingen i “Fortidsminneforeningen”, som den populært kalles. Men mens historielaget bare kan se tilbake på 30 års virke, kunne den annen forening feire sitt 150-årsjubileum i 1995. I dag finnes lokallag i alle landets fylker, og det totale medlemstall utgjør 8391. Buskerud-avdelingen teller 619 personer. (Til sammenligning, - Røyken historielag har i dag 524 medlemmer.)

Kunstmaleren I.C. Dahl (1788 - 1857) ble impulsiveren til stiftelsen av fortidsminneforeningen i Norge. Sitt voksne liv tilbragte han i Dresden, og han besøkte Norge bare fem ganger. Den første av disse reiser var i 1826; han oppdaget stavkirkenes særegne skjønnhet, og dette appellerte til hans kunstneriske sans. Men da han ved den neste norgesreise i 1834 oppdaget forfallet, ja endog at mange av kirkene var revet, satte han i gang arbeidet med å få dem oppmålt og tegnet, og i 1837 kunne han på grunnlag av sitt arbeide utgi det store plansjeverket “Denkmale einer sehr ausgebildeten Holzbaukunst aus den frühesten Jahrhunderten in den inneren Landshaften Norwegens”. —

I Dresden var Dahl medlem i en forening som arbeidet for bevaring av gamle bygninger, og noe lignende ville han forsøke å få i stand i Norge. Her fikk han med noen kunstnervenner og historisk interesserte personer, og den 16. desember 1844 ble “Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring” stiftet.

I løpet av de passerte 150 år er foreningen ved kjøp og ved gaver blitt eier av en rekke bygninger og anlegg, og for Buskeruds del kan nevnes: Nore stavkirke, Uvdal stavkirke og Torpo stavkirke og kirkestue.

Hovedforeningen utgir årbøker, i 1995 nr. 149, og de siste år også kvartalsheftet “Fortidsvern”. Buskerud lokallag har dessuten sitt eget kvartalshefte, “Bevar meg vel”. Festskriftet i forbindelse med 150-årsjubileet var “En reise gjennom norsk bygdekunst” - en praktbok til 390 kroner..

Det er fristende å ta med litt fra Hild Sørbys innledningsartikkel i festskriftet til 150-årsjubileet:

“Fortidsminneforeningens bærekraft har vært og er medlemmenes genuine interesse for gamle hus, bygningsmiljøer og kulturlandskap. Ikke fordi det gamle alltid er bedre enn det nye, men fordi det representerer noen kvaliteter som er anderledes, og som bare det gamle har.

Et gammelt hus kan ha aura, - en egen utstråling - som det bare har fordi det er gammelt, anderledes, med spor etter lang tids bruk.

Da I.C. Dahl for 150 år siden ble så entusiastisk opptatt av de middelalderske norske kirkene at han tok initiativet til å stifte Fortidsminneforeningen for å redde dem, var det kanskje nettopp deres særegne aura som fanget ham.

Det er også ganske sikkert denne særegne, estetiske kvalitet som i siste instans gjør at vi i Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring med stor glede i dag arbeider for å ta vare på vårt lands verneverdige kulturminner.”

Det er vel de samme tankene som opptar historielagets medlemmer, - våre kulturminner må vi verne om.

Odd H. Sandlund

Her ser vi merket (logoen) for foreningen. Motivet er “Urnes-løven”, og stammer fra en av søilekapitelene i Urnes stavkirke.

Angående navnfeil

-og navn på skjær på kart CL 042-5-4 Slemmestad.

På alle kart utgitt av Statens kartverk/Norges geografiske oppmåling fra 1928 (og antagelig før den tid) og på alle kart som er i handelen, forekommer det etter mitt skjønn og viten to feil angående navn på skjær. Den ene er at skjærene "Dyna" og "Flåskjær" har blitt ombyttet. Den andre er at skjæret "Skurven" har fått navnet "Skarven".

Jeg vil nedenunder prøve å dokumentere mine påstander og til slutt også komme med noen tilleggs-opplysninger om de ikke navngitte skjærene på kartet. Men først vil jeg komme med noen opplysninger om undertegnede som kjentmann og fagmann og kontakt om saken med andre kjentmenn.

Som man vil se av undertegnede etternavn er det lik G.nr. 41-Morberg- som ligger rett innenfor disse skjærene. Jeg er i 1943 og oppvokst på Slemmestad og tilhører 6. Generasjon av familien Morberg som kom til gården i 1821. Selv om min gren av familien ikke er eiere av gården så føler jeg meg kulturhistorisk knyttet til stedet. I tillegg kan jeg nevne at jeg har fagene historie og norsk med hovedvekt på navngransking og språkhistorie fra universitetet i Oslo.

Før å få prøvd ut mine påstander har jeg tatt kontakt med andre lokalhistorisk interesserte i Røyken. En av dem er Gustav Kirkerud som er eier og beboer av et bruk som ble skilt ut fra Morberg for over 170 år siden. Han tilhører generasjonen før meg, og hans familie har bodd her i over 200 år og har hatt sjøen med disse skjær ikke bare som nærmeste "nabo", men også dels som leve- og ferdselsvei. Gustav Kirkerud er vårt områdes fremste lokalhistoriker og har skrevet en rekke artikler om vår del av bygda i lokalpressen og i flere av Røyken historielags tidstifter. Han har første hånds opplysninger helt fra 1830-åra fra sin farfar som var født i 1826, og som ble nesten 100 år.

Alle jeg har snakket med, har ment at jeg har rett i mine påstander om feil på ovennevnte kart. Jeg sender likevel en kopi av min henvendelse til Dem til Røyken historielag og Gustav Kirkerud slik at de kan få anledning til å uttale seg.

"Flåskjær" / "Dyna".

Min påstand er at disse to navnene er blitt ombyttet på offentlige kart en gang mellom 1880 og 1928. Det eldste kartet jeg kan vise til hvor ombyggingen har skjedd er fra 1928, vedlegg 2 (kopi fra Røken bygd-Før og nu). Av eldre kart fra 1826, 1879 og 1882, vedleggene 3, 4 og 5 er skjærnavnene plassert slik jeg mener er rett, og som alle i Slemmestadområdet har kalt dem.

"Flå" betyr et vidt og grundt sjøbasseng med flat, nærmest hellelagt grunn. "Flåa" som vi i dagligtale kaller "Flåskjær", og som på dagens kart er kalt "Dyna", er en slik grunne og kanskje enda mer før da strandlinja var høyere enn dagens.

"Dyna" betyr ei dyne og har ikke noe med strømforholdene rundt seg å gjøre. Skjæret er på dagens kart kalt "Flåskjær", men profilen er som ei dyne og vel 20 meter nordvest ligger et mindre skjær med lignende profil som blir kalt "Putå". Lokalbefolkningen nevner gjerne disse to skjærene under ett som "Dyna-og-Putå". Gustav Kirkerud badet her i sin barndom som vi i generasjonen etterosså har gjort. Han hadde samme sport som de senere "barnegenerasjonene" hadde, å kunne svømme under vann fra "Dyna" til "Putå". Hvis dagens kart er riktig så er dette helt umenskelig.

Jeg går ut fra at Statens kartverk kan spore opp når ombyggingen av disse navn på kartet har skjedd, og at de kan finne ut årsaken til det. Jeg tror det bare har skjedd ved en "glipp" på ett eller annet tidspunkt.

"Skurven" kontra "Skarven".

"Skurven" som på dagens kart er kalt "Skarven", har i de siste 4 generasjoner bare blitt kalt "Skurven". Jeg har kun hørt navnet "Skarven" når det er blitt lest opp fra dagens kart eller bøker som bygger på slike kart (vedlegg 1). Lokalbefolkningen har alltid og kun sagt "Skurven".

Gustav Kirkerud kunne fortelle meg at hans farfar som var født i 1826, sa at i hans ungdom kalte folk det for "Kneggen". Det var fordi når sjøen gikk/fosset i mellom det isønderslåtte og tjafsete skjærfjellet lød det akkurat som hesteknegging. Slik høres det ut i våre dager også ved høyvann. I hans tid var strandlinja ca. 60 cm høyere enn i vår tid-se vedlegg 6 som etter Statens kartverk sier at landhevinga i området er snaut 4 mm i året.

På kartet fra 1826 (vedlegg 3) er også "Skurven" nevnt som "Kneggen". Det viser at skjærnavnet er fire til fem generasjoner gammelt (ca. 150 år). Bakgrunnen for navnforandringen var nok landhevingen som gjorde at skjæret mistet mer av sin kneggelyd og skjærets utseende som skurvet og tjafset kom mer til syne. Skjæret fikk navn etter sitt utseende "Skurven".

Vedlegg 5 er et kart fra Brøgers i sin tid verdensberømte verk "Die silurischen Etagen 2 und 3 im Kristiania Gebiet und Eker" (1882). Kopien av kartet er hentet fra s. 20 i "Røyken Bygd-før og nu" hvor det er opptrykt. Verket nevner også Brøgger og skjærene utenfor kysten på samme måte som på kartet (fra syd): "...Holmene og skjærene utenfor kysten består også på denne etages lag f.eks. Dyna, Pyta, Flåskjær og skurven; men fremfor alt Geitungholmen der opptages av lag tilhørende etages 3..." (fra ovennevnte bygdebok).

Stedsnevnene hvor de ulike lag dukker opp var svært viktig. Brøgger sikret seg nok mot å bruke gale navn.

Hvordan navnet "Skarven" er kommet inn på offisielle kart (vedlegg 1), vet jeg ikke. Jeg har dessverre ikke Gustav Indrebøes utlegging om "stadamn i Oslofjorden" foran meg i skrivende stund noe som kanskje kunne gitt meg en pekepinn. Jeg kan tenke meg at man har trodd navnet kom fra "sjøravnefuglen" skarv, men det er det ikke. Fuglen skarv har ikke het "skurv" på våre kanter så det er ikke noen forvanskning/fordanskning av ordet. Det forholdsvis nye skjærnavnet ("Kneggen" for 150 år siden) beskriver utseendet til skjæret - det er skurvete (det nynorske adj. er "skurvut"). Ordet "skurv" er et ord i begge våre skriftmål - både bokmål og nynorsk.

En annen mulighet er at Indrebø eller opphavsmannen til kartnavnet "Skarven" har tenkt på "skarv" i betydningen høytstikkende fjelltopp som etymologisk kommer av det samme indo-europeiske ord som "skerbh", så er det et nøytrumsord og i hovedsak brukt på fjellet på sørvestlandet og i fjellheimen mellom Østlandet og Vestlandet og ikke som maskulint ord på skjær i sjøen i Indre Oslofjord.

Det er hundrevis av skjær langs vår kyst som har fått sitt navn fra fuglen "skarv", derfor synes jeg det er unødvendig å kalle opp et til fordi navnutalen ligner. La skjæret også på kart få tilbake sitt navn som det har hatt de siste 150 år - skjæret er skurvet, ujevnt, nesten sønder slått så ikke en "stakkars skarv" har lyst til å slå seg ned der - det er "Skurven".

Ikke navngitte skjær på kart CL 042-5-4 Slemmestad.

Like nordvest for det sydligste skjæret som jeg har prøvd å påvise heter "Dyna" og ikke "Flåskjær", ligger det et mindre som blir kalt "Putå". Jeg viser her til hva jeg har skrevet ovenfor om "Flåskjæ/Dyna" og vedlegg 5. Jeg går ut fra at dagens kart vil bli rettet opp, og da vil det være naturlig å navnsatte "Putå" ved siden av "Dyna"

Like sør for Geitungholmen (uttalt "Geitungen" på folkemunne) ligger et lite skjær som ligger å "flyter" som en kavring i melka på sjøen - navnet er selvfølgelig "Kavringen" som så mange lignende skjær i Oslofjorden. Brødformen og ordet har russisk bakgrunn og kom til oss på 1500-tallet. Skjæret har nok ikke vært synlig før på 1700-tallet. Som en kuriositet kan jeg nevne at Cementfabrikken murte opp et kjettingefeste på toppen for å bruke det som opplagsbøye for sine lektere. Toppen på skjæret fikk da en terningpreget form, og folk sa det minnet nå mer på en sukkerbit en en kavring, men sukkerbiter flyter ikke så skjæret har hatt navnet "Kavringen" etter oppmuringen også. Det skulle være god plass til å navnsatte dette skjæret også på kartet.

Det litt større skjæret nord for Geitungholmen er blitt brukt lite av folk. Det ligger nordvendt og har en vanskelig form å ferdes på - bunnforholdene er ulendt og fullt av skarpe steiner og skjell. Av disse årsaker er det også lite nevnt, men navnet er

"Skonnerokken" som betyr en stor kavring. Så det har nok fått sitt navn i forbindelse med skjæret "Kavringen" på sørsida av holmen. Hva det het før kavringen kom til syne, vet jeg ikke. Skjæret kan også navnsattes på kartet - det vil ta minst 300 år før det er landfast med Geitungholmen.

Jeg håper på en positiv behandling av min henvendelse, og det vil glede alle kulturinteresserte om det ble gjort noe med de av meg påståtte feil. Navn er blandt de kjæreste kulturminner vi har, og nå som området er blitt og blir utsatt for stor innflytting, kan navn lett forsvinne eller forvansktes.

Innflyttere og tilreisende - da særlig på fjorden - stoler mer på kart fra det offentlige enn oss "urinvånere". Derfor er det viktig at disse navnene blir rettet på. Det er bakgrunnen for min henvendelse til Dem, og jeg håper Statens kartverk vil ta opp saken å løse den til navnkulturens beste.

Vennlig hilsen Sten Kristofer Morberg.

(sign)

